

Međunarodni interdisciplinarni znanstveno-umjetnički simpozij

Strossmayeriana

**Biskup Josip Juraj Strossmayer – nepoznato o poznatome
o 210. obljetnici rođenja i 120. godišnjici smrti biskupa
Strossmayera**

(Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. travnja 1905.)

Đakovo, 3. prosinca 2025.

Knjiga sažetaka

Đakovo - Osijek, 2025.

Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Đakovu

Kreativna kulturna mreža Osijek

Međunarodni interdisciplinarni znanstveno-umjetnički simpozij

Strossmayeriana

Biskup Josip Juraj Strossmayer – nepoznato o poznatome

o 210. obljetnici rođenja i 120. godišnjici smrti biskupa

Strossmayera

(Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. travnja 1905.)

Đakovo, 3. prosinca 2025.

Impressum

Međunarodni interdisciplinarni znanstveno-umjetnički simpozij Strossmayeriana: Biskup Josip Juraj Strossmayer – nepoznato o poznatome o 210. obljetnici rođenja i 120. godišnjici smrti biskupa Strossmayera

Mjesto i vrijeme održavanja: Đakovo, 3.12.2025.

Glavni urednik: Vladimir Dugalić

Urednici: Blanka Gigić Karl, Snježana Barić-Šelmić

Nakladnik: Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Đakovu, Kreativna kulturna mreža Osijek

Za nakladnika: Blanka Gigić Karl

Lektorica za hrvatski jezik: Elvira Grančić

Lektorica za engleski jezik: Livija Kajfeš

Vizualno oblikovanje naslovnice: Čarobni tim Osijek

Grafičko oblikovanje teksta: Čarobni tim Osijek

Tisak: Čarobni tim Osijek

Mjesto i godina objavljivanja: Đakovo – Osijek, 2025.

ISBN 978-953-46251-1-8

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet pod brojem 991005913950609366.

Knjiga je tiskana uz novčanu potporu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

1. J. J. Strossmayer i hrvatska historiografija – shvaćanje i interpretacije

izv. prof. dr. sc. Zvezdana Sikirić / doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet - Odsjek za povijest (Hrvatska)

2. Predodžba o biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u mađarskoj javnosti, s posebnim obzirom na 1866. i 1905. godinu

dr. sc. Dinko Šokčević, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, Institut za povijest Centra za humanističke znanosti, Budimpešta (Mađarska)

3. Biskup Josip Juraj Strossmayer u Rijeci i Grobniku 1862.

prof. dr. sc. Željko Bartulović, redoviti profesor u trajnom zvanju, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet (Hrvatska)

4. Biskup Josip Juraj Strossmayer i Crna Gora

dr. sc. Daniel Haman, znanstveni suradnik, Sveučilište u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti (Hrvatska)

5. Tragovi biskupa Strossmayera među Hrvatima u Vojvodini

Katarina Čeliković, dipl. knjižničarstva, ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (Srbija)

6. Nepoznato o poznatome - Analiza do sada nepoznatih pisama biskupa Strossmayera

prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, Sveučilište u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu (Hrvatska)

7. Putovanje i putopisi 19. stoljeća

doc. dr. sc. Morana Plavac, Eötvös József Főiskola, Baja (Mađarska)

8. Figura mecene biskupa Josipa Jurja Strossmayera u književnosti

dr. sc. Mirko Čurić, Srednja strukovna škola Antuna Horvata u Đakovu (Hrvatska)

9. Josip Juraj Strossmayer i Marija Jurić Zagorka: kulturna politika, feminističko novinarstvo i književna emancipacija

doc. dr. sc. Snježana Barić-Šelmić, Sveučilište u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu (Hrvatska)

10. Teološki i vrijednosni utjecaji Josipa Jurja Strossmayera na književne ostvare Iwane Brlić-Mažuranić

doc. dr. sc. Antonija Huljev, Sveučilište u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (Hrvatska)

prof. dr. sc. Tihomir Živić, Sveučilište u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti (Hrvatska)

11. (Ne)poznavanje osobe i djela biskupa Strossmayera

Rezultati internog istraživanja među studentima Filozofskog fakulteta i Akademije za umjetnost i kulturu Sveučilišta u Osijeku

Sanja Matičić, mag. theol., doktorand na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Hrvatska)

12. Josip Juraj Strossmayer kao ekonomski strateg: doprinos razvoju obrazovanja, kulture i nacionalne infrastrukture u Hrvatskoj 19. stoljeća

izv. prof. dr. sc. Damir Šebo, Sveučilište u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku (Hrvatska)

doc. dr. sc. Blanka Gigić Karl, Sveučilište u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku; Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (Hrvatska)

Jasenka Crnković, univ. spec. oec., Sveučilište u Osijeku, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek (Hrvatska)

doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
izv. prof. dr. sc. Zvezdana Sikirić Assouline, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

J. J. Strossmayer i hrvatska historiografija – shvaćanje i interpretacije

Sažetak: Nedvojbeno je da biskup Josip Juraj Strossmayer pripada najvažnijim ličnostima hrvatske povijesti zbog svojeg ukupnog doprinosa i utjecaja na različitim područjima – od politike do kulture i vjerskog života. To ga je učinilo važnim akterom različitih prikaza hrvatske moderne povijesti. U naponu snage, Strossmayer desetljećima figurira kao hrvatski „ministar kulture“ izvan struktura vlasti, donirajući tijekom čitavog svog životnog vijeka preko 11 milijuna forinti kako bi se razvijala hrvatska kultura, znanost i društvo odnosno ključne institucije koje su etablirale hrvatski nacionalni identitet. Nastojao je tako utjecati na razvoj znanosti i umjetnosti, svojim ulaganjima stvoriti uvjete, utjecati na pojedince i stvoriti uz pomoć obrazovanih kadrova autohtoni izražaj. Već za života suvremenici i povjesničari, među kojima i njegov bliski prijatelj i suradnik Franjo Rački, isticali su njegovu važnost. Jasno je da se tijekom hrvatske povijesti u 20. stoljeću odražavao na različite interpretacije, čitanja i shvaćanja Strossmayera, od R. Horvata, M. Preloga, F. Lukasa, F. Šišića ili novinara I. Esiha ili J. Horvata do suvremenih interpretacija koje su ponudili korifeji istraživanja 19. stoljeća, M. Gross, N. Stančić i A. Szabo. Ovaj rad daje pregled glavnih interpretacija Strossmayera u historiografiji, obrađujući posebnu pozornost na određene elemente uporabe i zloruporabe aspekata Strossmayerova djelovanja koji se javljaju povremeno. To se događalo naročito u prijelomnim trenucima 20. stoljeća, kada su ocjene djelovanja Strossmayera izlazile iz granica historiografije.

Ključne riječi: Strossmayer, hrvatska kultura, historiografija, povijesne interpretacije, ideologizacija Strossmayera.

J. J. Strossmayer and Croatian Historiography – Perceptions and Interpretations

Abstract: *There is no doubt that Bishop Josip Juraj Strossmayer ranks among the most important figures in Croatian history due to his overall contribution and influence across various fields—from politics to culture and religious life. This made him a key actor in different portrayals of Croatian modern history. At the height of his power, Strossmayer functioned for decades as a kind of Croatian “Minister of Culture” outside the formal structures of government, donating more than 11 million forints over his lifetime to foster the development of Croatian culture, science, and society, as well as the key institutions that helped establish the Croatian national identity. In doing so, he sought to influence the growth of science and the arts, to create conditions through his investments, to support individuals, and, with the help of educated professionals, to cultivate an authentic cultural expression.*

Already during his lifetime, contemporaries and historians—including his close friend and collaborator Franjo Rački—emphasized his importance. It is evident that the course of Croatian history in the 20th century affected the various interpretations, readings, and understandings of Strossmayer, from R. Horvat, M. Prelog, F. Lukas, F. Šišić, and journalists I. Esih and J. Horvat to more recent interpretations offered by leading scholars of the 19th century such as M. Gross, N. Stančić, and A. Szabo.

This paper provides an overview of the main historiographical interpretations of Strossmayer, paying particular attention to certain cases of use and misuse of aspects of his work that occasionally appear, especially during the turning points of the 20th century, when evaluations of Strossmayer's activity extended beyond the boundaries of historiography.

Keywords: *Strossmayer, Croatian culture, historiography, historical interpretations, ideologization of Strossmayer*

dr. sc. Dinko Šokčević, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, Institut za povijest Centra za humanističke znanosti, Budimpešta

Predodžba o biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u mađarskoj javnosti, s posebnim obzirom na 1866. i 1905. godinu

Sažetak: Đakovački biskup, Josio Juraj Strossmayer zbog njegove istaknute političke djelatnosti između 1860. i 1868. godine, kada je bio najaktivniji u političkom životu Hrvatske, ali i kasnije izazvao je veliku pozornost mađarskog javnog života, i što je razumljivo, imao odjeka i u onodobnom mađarskom tisku, ali i u memoarima političara, štoviše, čak sintezama političke povijesti Ugarske u 19. stoljeću. Ovo izlaganje posvećuje pozornost najzanimljivijim odjecima Strossmayerove djelatnosti kod Mađara. Autor nastoji prikazati na temelju Csengeryjevih memoara i drugih izvora, kako je mađarska javnost doživjela biskupov lik i njegovu političku i kulturnu djelatnost. Posebna se pozornost posvećuje podugačkom nekrologu koji je objavljen u tada vrlo popularnom, visokotiražnom tjedniku Vasárnapi Újság 1905. godine. Autor također želi ukratko prikazati i lik biskupa Strossmayera au mađarskoj historiografiji.

Ključne riječi: Biskup Strossmayer, njegova uloga na pregovorima s Mađarima o Nagodbi, 1866. godine, jugoslavenska ideologija, strah od panslavizma kod Mađara, biskup kao mecena kulture i znanosti

The Perception of Bishop Josip Juraj Strossmayer in the Hungarian Public, with Special Regard to the Years 1866 and 1905

Abstract: *The Bishop of Đakovo, Josip Juraj Strossmayer, because of his prominent political activity between 1860 and 1868—when he was most active in the political life of Croatia—and also later, attracted considerable attention in Hungarian public life. Understandably, his actions resonated in the contemporary Hungarian press as well as in the memoirs of politicians, and even in syntheses of Hungary's 19th-century political history. This paper focuses on the most interesting reactions to Strossmayer's activities among Hungarians. The author seeks to show, based on Csengery's memoirs and other sources, how the Hungarian public perceived the bishop's character and his political and cultural work. Special attention is devoted to a lengthy obituary published in 1905 in the then highly popular and widely circulated weekly Vasárnapi Újság. The author also aims to briefly present the image of Bishop Strossmayer in Hungarian historiography.*

Keywords: *Bishop Strossmayer, his role in the negotiations with the Hungarians on the Compromise of 1866, Yugoslav ideology, Hungarian fear of Pan-Slavism, the bishop as a patron of culture and science*

dr. sc. Željko Bartulović, redoviti profesor u trajnom zvanju, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Biskup Josip Juraj Strossmayer u Rijeci i Grobniku 1862.

Sažetak: U radu se obrađuje dolazak biskupa J.J. Strossmayera u Rijeku 25. svibnja 1862. kako bi „kumovao“ blagoslovu zastave nove Riječke županije ustrojene 1861. Svečanost se odvijala na Grobničkom polju, mjestu obilježavanja obljetnice pobjede Hrvata nad Tatarima 1242. Opisan je slijed događanja i važnost ceremonije kao potvrde pripadnosti Rijeke Hrvatskoj. Nasuprot toga prikazano je i političko ozračje u ondašnjoj Rijeci, suprotstavljenost mađarona i autonomaša spram nositelja hrvatskog državnog i nacionalnog identiteta koji su fizičkim napadom na biskupa negirali uključenost Rijeke kao *corpus separatum* u Kraljevstvo Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Odgovor velikog župana, Bartola Zmajića bio je vrlo mlak. Dvorska politika Beča, na što je upozoravao Ante Starčević, nije išla u prilog Hrvatske što je rezultiralo neriješenim položajem (provizorijem) Rijeke prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi 1868. sve do 1918. Jedna od točaka hrvatstva u Rijeci, uz Gimnaziju, Narodnu čitaonicu i 79. otočku pukovniju (*jelačićevci*) bila je i Riječka župa u sastavu Senjske biskupije.

Ključne riječi: J. J. Strossmayer, Rijeka, Grobnik, 1862., posveta županijske zastave, Riječka župa.

Bishop Josip Juraj Strossmayer in Rijeka and Grobnik 1862.

Abstract: *This paper deals with the arrival of Bishop J.J. Strossmayer in Rijeka on May 25th 1862 as "godfather" to the blessing of the flag of the new Rijeka County established in 1861. The ceremony took place on Grobničko Polje, the site of the anniversary of the victory of the Croats over the Tatars in 1242. The sequence of events and the importance of the ceremony as a confirmation of Rijeka's belonging to Croatia are described. In contrast, the political atmosphere in Rijeka at that time is also presented, the opposition of Hungarians and autonomists towards the bearers of Croatian state and national identity who, by physically attacking the bishop, denied the inclusion of Rijeka as a corpus separatum in the Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia. The response of the great prefect of county, Bartol Zmajić, was very lukewarm. The court policy of Vienna, as Ante Starčević warned, was not in favor of Croatia, which resulted in the unresolved (provisorium) position of Rijeka according to the Croatian-Hungarian settlement of 1868 until 1918. One of the points of Croatian identity in Rijeka, along with the Gymnasium, the People's Reading Room and the 79th Otočac Regiment (jelačićevci), was also the Rijeka Parish within the Senj diocese.*

Keywords: *J. J. Strossmayer, Rijeka, Grobnik, 1862, blessing of the county flag, Rijeka Parish.*

dr. sc. Daniel Haman, znanstveni suradnik, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera u Osijek

Biskup Josip Juraj Strossmayer i Crna Gora

Sažetak: Rad se bavi idejama i diplomatskom aktivnošću biskupa Josipa Jurja Strossmayera u uspostavljanju odnosa s Crnom Gorom te potpisivanjem konkordata između Crne Gore i Svete Stoline koji je proizašao iz toga. Rad se također koncentrira na pozadinu pitanja bogoslužja toga vremena i Strossmayerove težnje k ujedinjenju Zapadne i Istočne Crkve kroz zajednički jezik bogoslužja. Strossmayer je istovremeno svoj zadatak uvođenja narodnog bogoslužja shvatio i pomalo svojom dužnošću, budući da je kao srijemski biskup bio i Metodov nasljednik na biskupskoj stolici nekadašnje biskupije Sirmium. Najveći doprinos, o čemu se tada nije htio izjašnjavati u javnosti, bilo je stajalište da slavensku liturgiju ne treba promicati samo u onim biskupijama gdje je već postojala, već da bi je trebali usvojiti svi Slaveni katolici. Strossmayer je 23. rujna 1851. godine imenovan apostolskim administratorom Katoličke crkve u Srbiji (i na toj poziciji je bio sve do 1897. godine) tako da je znao da se oni neće tako lako prikloniti njegovoj ideji, prvenstveno jer su bili i „najfanatičniji neprijatelji Hrvata“, kako ih je Strossmayer naslovio u jednom pismu. Budući da Strossmayer nije imao uspjeha u uvođenju staroslavenskog jezika u Banskou Hrvatsku, zbog velikog otpora Beča i Pešte, a ne Vatikana, Strossmayer uviđa priliku svoje ideje obistiniti u kneževini Crnoj Gori, gdje nailazi na prijateljstvo njezinog kneza Nikole I. Petrovića Njegoša s kim uspostavlja prisan odnos i dolazi do konkretnih uspjeha, budući da Knez u tome vidi i svoje osobne, ali i političke interese. Zahvaljujući Strossmayeru i njegovu prijateljstvu s Knezom, uspostavljen je Konkordat, a godinu dana kasnije dolazi i do privilegije Barske nadbiskupije da drži bogoslužje na narodnom (staroslavenskom) jeziku u čemu je Strossmayer odigrao značajnu ulogu i time barem djelomično ostvario one težnje koje je pokušavao sprovesti u djelo tijekom dobrog dijela svog biskupskog života.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, staroslavensko bogoslužje, konkordat, Crna Gora, Barska nadbiskupija.

Bishop Josip Juraj Strossmayer and Monte Negro

Abstract: The paper deals with the ideas and diplomatic activity of Bishop Josip Juraj Strossmayer in establishing relations with Montenegro and the resulting concordat between Montenegro and the Holy See. The paper also focuses on the background of the issues of worship at that time and Strossmayer's aspirations to unify the Western and Eastern Churches through a common language of worship. At the same time, Strossmayer saw his task of introducing the folk worship as somewhat of his duty, since as the bishop of Srijem he was also Methodius' successor on the episcopal see of the former Diocese of Sirmium. His greatest contribution, which he did not want to make public at the time, was the view that the Slavic liturgy should not be promoted only in those dioceses where it already existed, but that it should be adopted by all Slavic Catholics. On 23 September 1851, Strossmayer was appointed apostolic administrator of the

Catholic Church in Serbia (a position he held until 1897), so he knew that they would not easily accept his idea, primarily because they were "the most fanatical enemies of the Croats", as Strossmayer called them in a letter. Since Strossmayer had no success in introducing the Old Church Slavonic language in Croatia and Slavonia, due to the great resistance of Vienna and Pest, but not the Vatican, Strossmayer saw an opportunity to realize his idea in the Principality of Montenegro, where he encountered the friendship of its Prince Nikola I Petrović Njegoš, with whom he established a close relationship and achieved concrete successes, since the Prince saw both his personal and political interests in it. Thanks to Strossmayer and his friendship with the Prince, the Concordat was established, and a year later the Archdiocese of Bar was granted the privilege of holding services in the vernacular (Old Church Slavonic) language, in which Strossmayer played a significant role and thus at least partially achieved the aspirations he had been trying to put into practice during a good part of his episcopal life.

Keywords: *Josip Juraj Strossmayer, Old Church Slavonic liturgy, Concordat, Montenegro, Archdiocese of Bar.*

Katarina Čeliković, dipl. knjižničarstva, ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (Srbija)

Tragovi biskupa Strossmayera među Hrvatima u Vojvodini

Sažetak: Biskup Josip Juraj Strossmayer prepoznaje se kao graditelj crkvenoga, državotvornoga i kulturnoga narodnog zajedništva i kao hrvatski domoljub, ali i osoba komunikacije s drugima. Rad razaznaje tragove njegove prisutnosti među Hrvatima u Vojvodini kroz povijest i u suvremeno doba. Tako ga nalazimo u tisku, u zavičajnim publikacijama, u komunikaciji s važnim osobnostima kao što je naslovni biskup Ivan Antunović... Strossmayer i njegovo djelo imaju svoju suvremenu pojavnost u nazivima ulica, ali i u kulturnim događajima.

Ključne riječi: Strossmayer, Hrvati u Vojvodini, Ivan Antunović

Traces of Bishop Strossmayer among the Croats in Vojvodina

Abstract: Bishop Josip Juraj Strossmayer is recognized as a builder of ecclesiastical, state-forming, and cultural national unity, as well as a Croatian patriot and a person open to communication with others. This paper identifies traces of his presence among the Croats in Vojvodina throughout history and in modern times. He appears in the press, in local publications, and in correspondence with important figures such as the titular bishop Ivan Antunović. Strossmayer and his legacy also have a contemporary presence in the names of streets and in various cultural events.

Keywords: Strossmayer, Croats in Vojvodina, Ivan Antunović

prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište u Osijeku

Nepoznato o poznatome

Analiza do sada nepoznatih pisama biskupa Strossmayera

Sažetak: U arhivu Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu nalazi se 44 pisma koja je biskup Strossmayer uputio od 1874. do 1903. godine svom dragom prijatelju dr. Dragutinu Neumannu, istaknutom osječkom odvjetniku i hrvatskom političaru. Tko je i kada donio ova pisma u Rim ne može se znati, jer nisu katalogizirana i nalaze se u neregistriranoj kutiji. Sa sigurnošću se može reći da su donesena prije 1930. godine što potvrđuje pismo Ferde Šišića. Pisma su zanimljiva jer otkrivaju Strossmayera u neslužbenim promišljanjima o crkvenom i društveno-političkom životu toga vremena, ali i neka njegova osobna promišljanja koja je otkrio samo svom prijatelju. Pisma su stoga dragocjeno svjedočanstvo o životu i radu biskupa Strossmayera jer otkrivaju nepoznato o poznatome.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, osobna pisma, Dragutin Neumann, Đakovačka i Srijemska biskupija, Zavod sv. Jeronima u Rimu.

The Unknown about the Known

Analysis of Previously Unpublished Letters of Bishop Strossmayer

Abstract: *In the archives of the Pontifical Croatian College of St. Jerome in Rome, there are 44 letters written by Bishop Strossmayer between 1874 and 1903 to his dear friend Dr. Dragutin Neumann, a prominent lawyer from Osijek and Croatian politician. It is unknown who brought these letters to Rome or when, as they have not been catalogued and are kept in an unregistered box. It can, however, be stated with certainty that they were brought before 1930, as confirmed by a letter from Ferdo Šišić.*

The letters are of particular interest because they reveal Strossmayer's informal reflections on the ecclesiastical and socio-political life of his time, as well as some of his personal thoughts shared only with his friend. They are therefore a valuable testimony to the life and work of Bishop Strossmayer, uncovering the unknown aspects of a well-known figure.

Keywords: *Josip Juraj Strossmayer, personal letters, Dragutin Neumann, Diocese of Đakovo and Srijem, Pontifical Croatian College of St. Jerome in Rome*

Putovanje i putopisi 19. stoljeća

Sažetak: Putopis je jedna od popularnih narativnih vrsta u romantizmu, a prepoznat je i kao jedan od žanrova naročito prikladnih za odašiljanje domorodnih po(r)uka čija je svrha bila podređena prosvjećivanju naroda kao i njegovoj nacionalističkoj, etničkoj ili kulturnoj identifikaciji. Putovanje u romantizmu postaje trend, moda, misija otkrivanja drugačijih krajeva. Putovanje tuđim prostorima prilika je da se piše o novim, *drugim*, dalekim ili bližim prostorima spoznavajući istovremeno vrijednosti sebe i svojega prostora. Putopisci postaju izvjestitelji o stranoj kulturi, njezinoj baštini i književnom životu. Stoga će se u ovo izlaganje usmjeriti jednim dijelom na neke prostore putopisa 19. stoljeća, a drugim dijelom konkretno Strossmayerovim *Putopisnim crticama*. Naime, Biskup Josip Juraj Strossmayer (1815. – 1905.), biskup srijemski i bosanski sa sjedištem u Đakovu, bio je najistaknutija osoba hrvatskoga političkog i javnog života u drugoj polovici 19. stoljeća. O njegovoj političkoj i kulturnoj djelatnosti objalodanjena su brojna znanstvena djela, a ovo će se izlaganje, unutar teme o putopisima 19. stoljeća, dotaknuti i *Putopisnih crtica* iščitavajući ih iz imagološke perspektive. Pokušat će se analizirati prostor promatran očima biskupa Strossmayera, njegovim zapažanjima o mjestima, a kroz koje se iščitava i onaj „drugi” u tom prostoru. Dakle, svakako je riječ o heteropredodžbama stvarnih mjesta promatranih sa stajališta putopisca.

Ključne riječi: imagologija, putopis, *Putopisne crtice*

Travel and Travelogues of the 19th Century

Abstract: *The travelogue was one of the popular narrative forms during Romanticism and was recognized as a genre particularly suitable for conveying native messages whose purpose was to enlighten the people and contribute to their national, ethnic, or cultural identification. In Romanticism, travel became a trend, a fashion, and a mission to discover different regions. Traveling through foreign lands offered an opportunity to write about new, distant, or nearby places while simultaneously discovering the values of oneself and one's homeland. Travel writers became reporters on foreign cultures, their heritage, and literary life.*

Therefore, this presentation will partly focus on certain examples of 19th-century travel writing, and partly on Strossmayer's Travel Notes. Bishop Josip Juraj Strossmayer (1815–1905), Bishop of Syrmia and Bosnia with his seat in Đakovo, was the most prominent figure in Croatian political and public life in the second half of the 19th century. Numerous scholarly works have been published about his political and cultural activities, while this presentation, within the topic of 19th-century travelogues, will also address his Travel Notes from an imagological perspective. It will attempt to analyze the spaces observed through Bishop Strossmayer's eyes, his remarks about places, and the presence of the "other" within those spaces. Thus, it deals with hetero-images of real places seen from the perspective of the travel writer.

Keywords: *imagology, travelogue, Travel Notes*

Figura mecene biskupa Josipa Jurja Strossmayera u književnosti

Sažetak: Figura Mecene (mecene, Mecenata, mecenata) najprepoznatljivija je antonomazija, figura kulturnog pamćenja koje se veže za Josipa Jurja Strossmayera. Retorički priručnici govore o antonomaziji, kao o tropu u kojem umjesto vlastitog imena izričemo opću imenicu, epitet ili perifrazu, „sažeto, apelativ zamjenjuje ime“. Strossmayer je dakle i „figura kulturnog pamćenja“, a njegovo ime možemo zamijeniti u prvom redu apelativima „Mecena“, „Dobrotvor“, „Biskup“, „Zlatousti“... Onako kako su u antici govorili „Pjesnik“ za Homera (kod Grka) ili Vergilija (kod Rimljana), „Govornik“ za Demostena i Cicerona; u srednjem vijeku Aristotela se nazivalo „Filozofom“, a Averroesa „Komentatorom“ (isto). Postoje pojedinci, kao što su primjerice Mida, Krez, Narcis, koje kroz povijest vežemo samo uz određenu značajku, „koja antonomazijom postaje neodvojiva od njegova imena.“ (Grgić i Nikolić 2011). Čak i oni vrlo neskloni Strossmayeru ne mogu osporiti činjenicu kako je on najveći mecena u hrvatskoj povijesti koji je dao svom narodu „više no svi Medici što su Italiji“ (Matoš 1973), tako da se u hrvatskoj kulturi pod pojmom mecena i danas podrazumijeva: biskup Josip Juraj Strossmayer. Figura mecene Strossmayerov je izbor, za razliku od drugih figura koje su nastale po njegovoj profesionalnoj funkciji (biskup, vladika i dr.) ili kao refleks postignute svjetske slave (govornik) ili poradi učinaka koje su ostvarili njegovi pothvati (graditelj, pisac kulture).

U okviru istraživanja i analiziranja korpusa metodologiju je u prvom redu činila pragmatička analiza (teorija govornih činova i pragmatika parateksta) i književnoteorijska analiza (s naglaskom na stilističku, retoričku, intertekstualnu, intermedijalnu i transmedijalnu analizu korpusa) te književnopovijesna, antropološka i kulturalna analiza.

Ključne riječi: antonomazija, biskup, mecena, Josip Juraj Strossmayer

The Figure of the Patron Bishop Josip Juraj Strossmayer in Literature

Abstract: *The figure of the Patron (Mecenas, Maecenas) is the most recognizable antonomasia — a figure of cultural memory — associated with Josip Juraj Strossmayer. Rhetorical manuals describe antonomasia as a trope in which, instead of a proper name, we use a common noun, epithet, or periphrasis — “in short, an appellative replaces the name.” Strossmayer is thus also a “figure of cultural memory,” and his name can be replaced primarily by appellatives such as “Patron,” “Benefactor,” “Bishop,” or “Golden-Mouthed.” Just as in antiquity the term “Poet” was used for Homer (among the Greeks) or Virgil (among the Romans), “Orator” for Demosthenes and Cicero; in the Middle Ages, Aristotle was called “The Philosopher,” and Averroes “The Commentator.”*

There are individuals, such as Midas, Croesus, or Narcissus, who throughout history have been associated with a specific trait that “through antonomasia becomes inseparable from their name” (Grgić and Nikolić 2011). Even those very unsympathetic toward Strossmayer cannot deny that he was the greatest patron in

Croatian history, who gave his people “more than all the Medicis gave to Italy” (Matoš 1973). Thus, in Croatian culture, the term mecena (patron) is still understood to mean Bishop Josip Juraj Strossmayer. The figure of the patron was Strossmayer’s own choice, unlike other figures derived from his professional function (bishop, prelate, etc.), from his worldwide fame (orator), or from the impact of his achievements (builder, promoter of culture).

In the course of researching and analyzing the corpus, the methodology primarily consisted of pragmatic analysis (speech act theory and the pragmatics of paratexts) and literary-theoretical analysis (with emphasis on stylistic, rhetorical, intertextual, intermedial, and transmedial approaches), as well as literary-historical, anthropological, and cultural analysis.

Keywords: *antonomasia, bishop, patron, Josip Juraj Strossmayer*

doc.dr.sc. Snježana Barić-Šelmić, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Josip Juraj Strossmayer i Marija Jurić Zagorka: kulturna politika, feminističko novinarstvo i književna emancipacija

Sažetak: Odnos biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1815–1905) i prve hrvatske profesionalne novinarke Marije Jurić Zagorka (1873–1957) predstavlja važnu točku susreta kulturne politike, feminističkog novinarstva i književne produkcije u hrvatskom društvu prijelaza 19. u 20. stoljeće. Strossmayer, poznat kao mecena kulture i zagovornik obrazovanja, omogućio je Zagorki ulazak u redakciju Obzora unatoč snažnim otporima tadašnjeg uredništva. Njegova potpora bila je presudna za početak njezine karijere, dok je sama Zagorka svojim radom oblikovala temelje feminističkog novinarstva u Hrvatskoj.

Osim novinarskog djelovanja, Zagorka je bila urednica prvog ženskog časopisa Ženski list te kasnije feminističkog magazina Hrvatica, čime je promicala obrazovanje, radnu emancipaciju i društvenu participaciju žena. Kao književnica, afirmirala se serijalom Grička vještica i brojnim povijesnim romanima, u kojima snažne ženske protagonistice simboliziraju rodnu i klasnu jednakost. Njezino stvaralaštvo imalo je i didaktičku funkciju – promicanje čitanja na hrvatskom jeziku i poticanje nacionalne osviještenosti.

U sinergiji Strossmayerove kulturne politike i Zagorkina novinarskog i književnog rada može se prepoznati razvoj specifičnog oblika emancipacijskog diskursa, u kojemu institucionalna podrška otvara prostor individualnom talentu i rodnoj afirmaciji. Ovaj odnos svjedoči o važnosti kulturnih aktera u oblikovanju feminističke i nacionalne svijesti te o dugotrajnom utjecaju Zagorkina rada na hrvatsku kulturu i medijsku povijest.

Ključne riječi: feminističko novinarstvo, Josip Juraj Strossmayer, kulturna politika, književna emancipacija, Marija Jurić Zagorka

Josip Juraj Strossmayer and Marija Jurić Zagorka: Cultural Policy, Feminist Journalism, and Literary Emancipation

Abstract: *The relationship between Bishop Josip Juraj Strossmayer (1815–1905) and Croatia's first professional female journalist, Marija Jurić Zagorka (1873–1957), represents a significant intersection of cultural policy, feminist journalism, and literary production in Croatian society at the turn of the 19th to the 20th century. Strossmayer, renowned as a cultural patron and advocate of education, enabled Zagorka's entry into the editorial office of Obzor despite strong resistance from the editorial board. His support proved crucial for the beginning of her career, while Zagorka herself went on to lay the foundations of feminist journalism in Croatia.*

Beyond journalism, Zagorka served as editor of the first Croatian women's magazine Ženski list and later the feminist magazine Hrvatica, through which she promoted women's education, labor emancipation, and social participation. As a writer, she established herself with the serial Witch of Grič (Grička vještica) and numerous historical novels, in which strong female protagonists symbolized gender and class equality. Her literary work also had a didactic function—encouraging reading in the Croatian language and fostering national awareness.

In the synergy of Strossmayer's cultural policy and Zagorka's journalistic and literary work, one can recognize the development of a specific emancipatory discourse, in which institutional support created space for individual talent and gender affirmation. This relationship illustrates the importance of cultural actors in shaping feminist and national consciousness and the lasting impact of Zagorka's work on Croatian culture and media history.

Keywords: *cultural policy, feminist journalism, Josip Juraj Strossmayer, literary emancipation, Marija Jurić Zagorka*

doc. dr. sc. Antonija Huljev, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište u Osijeku
prof. dr. sc. Tihomir Živić, Fakultet agrobiotehničkih znanosti, Sveučilište u Osijeku

Teološki i vrijednosni utjecaji Josipa Jurja Strossmayera na književne ostvaraje Ivane Brlić-Mažuranić

Sažetak: Rad razmatra teološke i vrijednosne utjecaje biskupa Josipa Jurja Strossmayera na poetiku i etos u selektiranome književnom opusu Ivane Brlić-Mažuranić, napose na njezinu koncepciju osobe, zajednice, odgoja i kulturnoga posredovanja. Polazi se od strossmayerovskih teološko-aksioloških postavaka, koje se očituju u katoličkome univerzalizmu, prosvjetiteljskom humanizmu i ideji dostojanstva djeteta, te se ispituje njihov odjek u autoričinu oblikovanju narativnih svjetova. Te su postavke u domaćoj znanstvenoj tradiciji prepoznate kao važna sastavnica autoričina moralnoga horizonta, zajedno s obiteljskim i estetskim uzorima, pri čemu se izrijeком naznačuje i Strossmayerov religiozni patriotizam kao jedno od izvorišta autoričine etike humanosti.

Ove su postavke posebice opimjerene analizom zastupljenosti navedenih elemenata te elaboracijom motiva providnosti, etosa služenja i odgovorne slobode te solidarnosti, međukulturnoga posredovanja i razmjene u romanu *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* (1937.). Usto, hrvatski izvornik *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića: pripovijesti za djecu* (1913.) kompariran je s djelomičnom cenzurom u kasnijim hrvatskim izdanjima te navlastito s američkim prijevodom iz 1972. godine, naslovljenim *The Brave Adventures of Lapitch*, kako bi u tome korpusu bila potvrđena ne samo onomastička amerikanizacija, već da bi bile zabilježene i prevoditeljsko-uredničke kondenzacije, ikonografski zahvati te ublažavanje ili izostavljanje pojedinih eksplicitnih teističkih invokacija, što upućuje na promjene recepcijskoga i izdavačkog okružja, a tumači se i spojem tržišnih i bibliotečnih nekonfesionalnih norama tada prevladavajućih prijevodnih politika u tamošnjoj dječjoj književnosti.

Metodološki, rad počiva na bliskome komparatističkom čitanju u novohistorističkome okviru te takvu analitiku spaja sa studijom prevođenja i hermeneutičkom analizom odgojnih vrijednosti, a svoj znanstveni doprinos vidi u preciznijem mapiranju strossmayerovske inspiracije u poetici Ivane Brlić-Mažuranić te u ukazivanju na javnu recepciju njezine nepotisnute aksiološke jezgre i stabilne religijske dimenzije, posredovane različitim nakladničkim i kulturnim praksama.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, Ivana Brlić-Mažuranić, teološko-aksiološke postavke, *Jaša Dalmatin*, šegrt Hlapić, odgoj

Theological and Axiological Influences of Josip Juraj Strossmayer on the Literary Works of Ivana Brlić-Mažuranić

Abstract: *This paper examines the theological and value-based influences of Bishop Josip Juraj Strossmayer on the poetics and ethos in the selected literary works of Ivana Brlić-Mažuranić, particularly in her conception of the person, community, education, and cultural mediation. It begins with Strossmayer's theological and axiological principles, which are reflected in Catholic universalism, Enlightenment humanism, and the idea of the child's dignity, and explores their resonance in the author's construction of narrative worlds. These principles have been recognized in Croatian scholarship as an important component of the author's moral horizon, alongside her familial and aesthetic models, with explicit reference to Strossmayer's religious patriotism as one of the sources of her ethics of humanity.*

*These ideas are particularly exemplified through the analysis of the presence of the aforementioned elements and the elaboration of motifs such as providence, the ethos of service and responsible freedom, solidarity, and intercultural mediation and exchange in the novel *Jaša Dalmatin, Viceroy of Gujarat* (1937). Furthermore, the Croatian original *The Brave Adventures of Apprentice Hlapić: A Story for Children* (1913) is compared with partial censorship in later Croatian editions and, in particular, with the 1972 American translation titled *The Brave Adventures of Lapitch*, in order to identify not only onomastic Americanization, but also editorial and translational condensations, iconographic interventions, and the softening or omission of certain explicit theistic invocations. These alterations indicate changes in the reception and publishing environment and are interpreted as a result of the convergence between market-driven and library-based non-denominational norms prevailing in the translation policies of contemporary children's literature in the United States.*

Methodologically, the paper relies on close comparative reading within a New Historicist framework, combining such analysis with translation studies and a hermeneutic examination of educational values. Its scholarly contribution lies in a more precise mapping of Strossmayer's inspirational influence on the poetics of Ivana Brlić-Mažuranić and in highlighting the public reception of her enduring axiological core and stable religious dimension, as mediated through various publishing and cultural practices.

Keywords: *Josip Juraj Strossmayer, Ivana Brlić-Mažuranić, theological and axiological principles, Jaša Dalmatin, Apprentice Hlapić, education*

prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište u Osijeku
Sanja Matičić, mag. theol., Gimnazija Vukovar

(Ne)poznavanje osobe i djela biskupa Strossmayera

Rezultati internog istraživanja među studentima Filozofskog fakulteta

i Akademije za umjetnost i kulturu Sveučilišta u Osijeku

Sažetak: Biskup Strossmayer je ostavio značajan trag u očuvanju hrvatske kulture, osobito promičući duhovno-odgojnu dimenziju umjetnosti. Rad stoga donosi rezultate internog istraživanja koje je provedeno putem Google obrasca među 54 studenta prve i pete godine studija Povijesti i Hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Osijeku te Likovne kulture na Akademiji za umjetnost i kulturu osječkog Sveučilišta, a koji su potvrdili početnu hipotezu da su studenti najviše upoznati sa podacima koji se odnose na njihovo uže područje studija, a da je izostalo šire poznavanje biskupovog djelovanja, osobito njegove vizije umjetnosti. Iznenađujući je, međutim, podatak da su na određena pitanja bolje odgovorili studenti prve, od ispitanih studenata pete godine studija što nameće zaključak da je potrebna veća međupredmetna korelacija kako bi današnji studenti bolje razumjeli djelovanje biskupa Strossmayera. Istovremeno to upućuje i na zaključak da studenti veće znanje o osobi i djelovanju biskupa Strossmayera stječu tijekom srednjoškolskog obrazovanja te da ga ne proširuju dovoljno tijekom svoga studija.

Ključne riječi: biskup Strossmayer, kulturna baština, hrvatska književnost, likovna umjetnost, visoko obrazovanje, studenti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta u Osijeku.

(Un)Familiarity with the Person and Work of Bishop Strossmayer

Results of an Internal Survey among Students of the Faculty of Humanities and Social Sciences and the Academy of Arts and Culture, University of Osijek

Abstract: Bishop Strossmayer left a significant mark on the preservation of Croatian culture, particularly by promoting the spiritual and educational dimension of art. This paper presents the results of an internal survey conducted via Google Forms among 54 students of the first and fifth years of History and Croatian Language and Literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Osijek, as well as students of Visual Arts at the Academy of Arts and Culture of the same university.

The results confirmed the initial hypothesis that students are most familiar with information related to their specific field of study, while broader knowledge of the bishop's activities—especially his vision of art—is lacking. Surprisingly, first-year students provided more accurate answers to certain questions than fifth-year students, suggesting the need for greater interdisciplinary integration to enable today's students to better understand the work of Bishop Strossmayer. At the same time, this indicates that students acquire most of their knowledge about Strossmayer's life and work during secondary education and do not sufficiently expand it during their university studies.

Keywords: *Bishop Strossmayer, cultural heritage, Croatian literature, visual arts, higher education, students, Faculty of Humanities and Social Sciences University of Osijek, Academy of Arts and Culture University of Osijek*

izv. prof. dr. sc. Damir Šebo, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Sveučilište u Osijeku
doc. dr. sc. Blanka Gigić Karl, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku; Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilište u Osijeku
Jasenka Crnković, univ. spec. oec., Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek, Sveučilište u Osijeku

Josip Juraj Strossmayer kao ekonomski strateg: doprinos razvoju obrazovanja, kulture i nacionalne infrastrukture u Hrvatskoj 19. stoljeća

Sažetak: Rad kritički preispituje djelovanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera kroz analitički okvir ekonomske povijesti, s posebnim naglaskom na njegov sustavni doprinos razvoju obrazovnih, kulturnih i infrastrukturnih institucija u Hrvatskoj tijekom 19. stoljeća. Polazeći od premise da su ti sektori u Strossmayerovoj viziji činili nerazdvojive komponente društveno-gospodarskog napretka, istraživanje se oslanja na primarne izvore – uključujući njegove političke govore, pastoralne poslanice, institucionalne inicijative i mecenatske prakse – kako bi se rekonstruirao njegov implicitni razvojni model.

Analiza pokazuje da je Strossmayer konceptualizirao obrazovanje kao temelj dugoročne ekonomske modernizacije, anticipirajući ključne elemente suvremene teorije ljudskog kapitala. Njegova uloga u osnivanju Sveučilišta u Zagrebu, poticanju učiteljskog obrazovanja te financijskim intervencijama u školstvo interpretira se kao oblik ranog strateškog investiranja u intelektualni potencijal nacije. U području kulture, Strossmayerove inicijative – među kojima se ističu osnivanje JAZU i formiranje nacionalne galerijske zbirke – analiziraju se kao mehanizmi izgradnje kulturnog kapitala s dugoročnim društveno-ekonomskim implikacijama.

Poseban naglasak stavlja se na infrastrukturne projekte, poput izgradnje Đakovačke katedrale i upravljanja biskupijskim imanjima, koji se interpretiraju u kontekstu ekonomskih multiplikatora, poticanja lokalnog tržišta rada i tehnološke modernizacije. Tako se Strossmayerovo djelovanje pozicionira kao oblik integrirane razvojne politike koja je povezivala kulturne, obrazovne i gospodarske ciljeve u jedinstven model nacionalne transformacije.

Usporedbom s modernim ekonomskim konceptima – ekonomijom znanja, kulturnom ekonomijom i teorijom društvenih investicija – rad argumentira da Strossmayerovo djelovanje predstavlja ranu artikulaciju paradigme koja nadilazi okvire svojega vremena. Time se potvrđuje njegova uloga vizionarskog aktera čiji je doprinos imao duboke i trajne učinke na proces modernizacije hrvatskoga društva.

Ključne riječi: Strossmayer, ekonomija znanja, kulturni kapital, javne institucije

Josip Juraj Strossmayer as an Economic Strategist:

His Contribution to the Development of Education, Culture, and National Infrastructure in 19th-Century Croatia

Abstract: This paper critically examines the work of Bishop Josip Juraj Strossmayer through the analytical framework of economic history, with particular emphasis on his systematic contribution to the development

of educational, cultural, and infrastructural institutions in 19th-century Croatia. Starting from the premise that these sectors constituted inseparable components of socio-economic progress within Strossmayer's vision, the study relies on primary sources—including his political speeches, pastoral letters, institutional initiatives, and patronage practices—to reconstruct his implicit developmental model.

The analysis shows that Strossmayer conceptualized education as the foundation of long-term economic modernization, anticipating key elements of contemporary human capital theory. His role in establishing the University of Zagreb, promoting teacher education, and financially supporting the school system is interpreted as an early form of strategic investment in the nation's intellectual potential. In the cultural sphere, Strossmayer's initiatives—most notably the founding of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts (JAZU) and the formation of a national art collection—are analyzed as mechanisms for building cultural capital with long-term socio-economic implications.

Special emphasis is placed on infrastructural projects such as the construction of the Đakovo Cathedral and the management of diocesan estates, which are interpreted in the context of economic multipliers, stimulation of the local labour market, and technological modernization. In this way, Strossmayer's activities are positioned as a form of integrated development policy that connected cultural, educational, and economic objectives into a unified model of national transformation.

By comparing his work with modern economic concepts—such as the knowledge economy, cultural economics, and social investment theory—the paper argues that Strossmayer's activities represent an early articulation of a paradigm that exceeds the boundaries of his time. This confirms his role as a visionary actor whose contributions had deep and lasting effects on the modernization of Croatian society.

Keywords: *Strossmayer, knowledge economy, cultural capital, public institutions*

Programski odbor

prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, predsjednik (Đakovo, Hrvatska)

prof. dr. sc. Emina Berbić Kolar (Osijek, Hrvatska)

prof. dr. sc. Željko Bartulović (Rijeka, Hrvatska)

prof. dr. sc. Boris Velchev (Veliko Trnovo, Bugarska)

izv. prof. dr. sc. Ladislav Heka, (Segedin, Mađarska)

dr. sc. Dinko Župan, viši znanstveni savjetnik (Slavonski Brod, Hrvatska)

dr. sc. Dinko Šokčević, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju (Budimpešta (Mađarska)

dr. sc. Mirko Ćurić (Đakovo, Hrvatska)

Organizacijski odbor

doc. dr. sc. Snježana Barić-Šelmić, predsjednica (Osijek, Hrvatska)

doc. dr. sc. Blanka Gigić Karl (Osijek, Hrvatska)

izv. prof. dr. sc. Jana Radošinska (Trnava, Slovačka)

izv. prof. dr. sc. Kristina Stankevičiūtė (Vilnius, Litva)

izv. prof. dr. sc. Damir Šebo (Osijek, Hrvatska)

doc. dr. sc. Antonija Huljev (Osijek, Hrvatska)

doc. dr. sc. Filip Šimetin Šegvić (Zagreb, Hrvatska)

doc. dr. sc. Šándor Balatoni (Pečuh, Mađarska)

doc. dr. sc. Karolina Dobi Barišić (Osijek, Hrvatska)

Katarina Čeliković, dipl. knjižničarstva (Novi Sad, Srbija)

Robert Francem, prof. (Đakovo, Hrvatska)

Sanja Matičić, mag. theol. (Vinkovci, Hrvatska)

